

TIGR V ZGODOVINI IN ZGODOVINOPISJU

TIGR V ZGODOVINI IN ZGODOVINOPISJU

UREDIL

ALEŠ GABRIČ

Ljubljana 2017

ZALOŽBA INZ

Odgovorni urednik dr. Aleš Gabrič
ZBIRKA VPOGLEDI 17
ISSN 2350-5656

Aleš Gabrič (ur.)

TIGR V ZGODOVINI IN ZGODOVINOPISJU

Recenzenta dr. Žarko Lazarevič
dr. Egon Pelikan
Jezikovni pregled Ajda Gabrič
Oblikovanje Barbara Bogataj Kokalj
Založnik Inštitut za novejšo zgodovino
Tisk Medium d.o.o.
Naklada 400 izvodov

Izid knjige je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
Društvo TIGR Primorske

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
94(497.4-15)

TIGR v zgodovini in zgodovinopisju / uredil Aleš Gabrič. -
Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, 2017. - (Zbirka Vpogledi,
ISSN 2350-5656 ; 17)

ISBN 978-961-6386-77-7

1. Gabrič, Aleš, 1963-
290693120

© 2017, Inštitut za novejšo zgodovino. Vse pravice so pridržane. Brez predhodnega pisnega dovoljenja izdajatelja je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev, objavljanje, predelava ali katera koli druga oblika uporabe tega dela ali njegovih delov, bodisi s fotokopiranjem, tiskanjem, snemanje ali shranitvijo in objavo v elektronski obliki.

VSEBINA

Aleš Gabrič, <i>Predgovor</i>	5
1 TIGR in primorski antifašizem	7
Bojan Godeša, <i>O primorskem antifašizmu</i>	9
Branko Marušič, <i>Antifašizem in antifašisti</i>	41
Milan Pahor, <i>Nastanek in razvoj ilegalne tajne organizacije Borba (1927–1930)</i>	49
Boris Mlakar, <i>TIGR in ORJUNA</i>	61
Vida Deželak-Barič, <i>Komunistična partija Slovenije in tigrovci med drugo svetovno vojno</i>	71
2 TIGR med spominom in pozabo	95
Aleš Gabrič, <i>Pogled povojne oblasti na TIGR</i>	97
Mateja Režek, <i>Reprezentacije primorskega antifašizma in TIGR-a v slovenskih zgodovinskih učbenikih (1945–2016)</i>	117
Nevenka Troha, <i>Simbolni kraji spomina: Bazovica</i>	135
Milan Pahor, <i>Odmevi in spomin na Bazovico ter aktualnost njihovega sporočila</i>	147
Viri in literatura	161
Imensko kazalo	175
O avtorjih.....	183

Predgovor

O organizaciji TIGR se že desetletja krešejo mnenja, ali je o njej znanega dovolj, se o njej piše preveč ali pa je v zapisih morda označena z napačnimi predznaki. Vsekakor bodo torej ob »še eni knjigi« o TIGR-u nekateri negodovali z utrujenim »že spet«, drugi bodo bolj navdušeno vzdiknili »končno«, tretji pa se bodo vprašali, kaj je tokrat novega. In predvsem slednji so tisti, zaradi katerih se ni nikoli odveč vračati k temam, o katerih je bilo že veliko povedanega in zapisanega, a še vedno ostaja dovolj prostora za novosti in drugačne poglede nanje.

Pričujoča knjiga je nastala kot posledica posveta, ki ga je pod naslovom »Organizacija TIGR, zgodovinska vloga antifašizma na Primorskem in aktualnost sporočila« pripravilo Društvo TIGR Primorske, potekal pa je 11. februarja 2016 v Postojni. Niti posvet niti njegovo nadaljevanje v obliki pisanja pričujoče knjige nista imela za cilj obnavljati tistega, kar je bilo o TIGR-u že znanega, že zapisanega. Poglavitna dela na to temo lahko vsakdo najde tudi v seznamu literature na koncu knjige. Prav tako osrednji cilj ni bilo vnovično odpiranje polemik o ustreznosti oz. neustreznosti orisov in ocen dejavnosti tigrovcev v posameznih obdobjih, čeprav se temu vprašanju posveča kar nekaj avtorjev tega dela. V ospredje pripovedi smo avtorji poskušali postaviti vprašanje, kako z očmi zgodovinopisne stroke umestiti tigrovske delovanje v širši spekter tematike antifašizma, zlasti antifašizma na Primorskem, saj je bil po vključitvi v Kraljevino Italijo prav tamkajšnji del slovenskega naroda prvi, ki je moral hočeš nočeš definirati svoj odnos do fašizma. Odgovor je bil skorajda enoglasno nasprotovanje obstoječemu stanju, razlikovali pa so se pogledi na to, kako naj se ta odpor proti vladajoči italijanski politiki izrazi.

Knjiga je tematsko razdeljena na dva sklopa. Prvi obrača pogled v bolj oddaljeno preteklost, leta primorskega antifašizma, in v vlogo TIGR-a v njem. A že v tem sklopu naletimo tudi na odmeve tigrovske dejavnosti v ocenah kasnejših generacij, zlasti politikov. Sporočilnost, ki jo pisci poskušajo posredovati tistim, ki tega časa niso živeli, je enaka sporočilu, ki naj bi ga zgodovina prenašala z

vso svojo vrednostjo. Konkretno dogodke, ljudi v njih in njihove odločitve je treba vedno ocenjevati skozi prizmo časa, v katerem so se ti procesi odvijali. Najboljše ocene o tem, kako so akterji dojemali vrednost posameznih akcij, nam najlažje posredujejo zapisi sodobnikov, originalni dokumenti tistega časa. Tigrovce in pomen njihove dejavnosti tako spoznavamo skozi ocene drugih slovenskih političnih akterjev tedanjega časa, pa tudi skozi ocene italijanskih antifašistov in italijanskih oblastnikov. V povsem konkretno dejavnost tigrovcev nas popeljejo orisi organiziranja dejavnosti in odnosa organizacije TIGR z drugimi slovenskimi organizacijami, z Borbo na italijanski strani rapalske meje in z Orjuno, ki je delovala na obeh straneh te meje. Oris odnosa med tigrovci in vodilnimi komunisti med drugo svetovno vojno, ki zaključuje prvi del knjige, pa že nakazuje smernice, ki so vplivale na politiko spomina na TIGR in tigrovsko dejavnost v povojnem obdobju.

Drugi del knjige se torej dotika ohranjanja spomina na TIGR. V tem delu se pravzaprav prepleta več poti. Prvo, uradno, je skušala zakoliti slovenska povojna oblast. Toda njeni pogledi so bili, kot je razvidno iz prispevkov več avtorjev, omejeni bolj na vodilne politične strukture. Vpliv politično dirigiranih pogledov ni popolnoma prešel stvarnosti niti na Slovenskem, še manj uspešen pa je bil na Tržaškem, kjer so po vojni ves čas skrbeli za ohranjanje spomina na žrtve fašističnega terorja med slovenskimi antifašisti. V Sloveniji je bil spomin na primorski antifašizem vsaj v začetnem obdobju v spominski ali šolski literaturi bolj skromen. Sodeč po opisih v tej knjigi bi lahko to dejstvo pripisali tudi manjši pozornosti, ki je je bil ta del slovenske preteklosti deležen v zgodovinarskem raziskovanju. Šele ko so strokovnjaki Primorski dodelili več raziskovalne pozornosti, so se lahko odsevi njihovih rezultatov začeli seliti tudi v šolsko in poljudno literaturo.

Avtorji knjige smo torej hoteli pripoved o TIGR-u, kakršnakoli je že doslej bila, postaviti v luč časa in okoliščin, v katerih se je odvijala. Tisti časi so bili tako drugačni od današnjih, da je prenašanje želja in pogledov ljudi 21. stoletja v minule čase (za katere upamo, da se ne bodo vrnili), če že ne škodljivo, pa vsaj strokovno nesprejemljivo. Tako kot vedno pa tudi tokrat bralcu prepuščamo odločitev, ali mu bo pripoved všeč ali ne.

Aleš Gabrič